

Gerlof Zijlstra maakte van Hilversum een beeldenstad

EDDIE DE PAEPE

Gerlof Zijlstra heeft ruim een kwart eeuw zijn stempel gedrukt op het culturele leven in Hilversum. In die periode zijn straten, lanen, pleinen en plantsoenen verrijkt met tientallen beelden. *Het geeft het dorp iets extra's. Je brengt ongemerkt een stuk cultuur bij de mensen, blikte hij bij zijn pensionering in 1985 terug. De gedachte was altijd: mooie beelden horen bij en passen in een tuinstad.*

In maart 1958 werd Gerlof Zijlstra benoemd tot allereerste ambtenaar voor culturele zaken van de gemeente Hilversum, én tegelijkertijd tot directeur van het Goois Museum in het oude raadhuis aan de Kerkbrink. Al snel leverde Zijlstra – die over een goed gevoel voor public relations beschikte – een grote bijdrage aan een gunstig klimaat voor het kunstbedrijf, waarin cultuur geen sluitpost meer was in de discussies. Ook wist hij van het door de VVV als tuinstad aangeprezen Hilversum een beeldenstad te maken. In 1966 stonden er al genoeg beelden voor een speciale jaarkalender. Van het oude raadhuis wilde hij, in afwachting van een te bouwen Cultureel Centrum, een kunstpaleisje maken.

In een interview constateerde Zijlstra in 1965 dat de Hilversummers het gemeentelijke beeldenbezit zeer waardeerden. *De mensen gaan er niet zonder meer aan voorbij. Regelmatig zijn er – ook 's avonds in kunstlicht – amateurfotografen bezig. Zoiets geeft*

Gerlof Zijlstra (links) leidde in februari 1972 de Roemeense ambassadeur G. Elias rond in Cultureel Centrum De Vaart. (foto: Stevens)

'Mercurius' van Dick Stins
aan de Vreelandseweg.
(foto: SAGV)

me voldoening, dat geeft me moed en het stimuleert. De gemeenteraad ging het beeldenbezit nog sterker bevorderen, meldde Zijlstra. En daar zal stellig ook wel eens een abstracte plastiek bij zijn. Tot nu toe hebben we gekozen voor een gemakkelijke confrontatie met de beelden. Praktisch zonder discussiepunten voor de voorbijganger.

In 1968 resulteerde de fotowedstrijd 'Het beeld in Hilversum' in honderden inzendingen van amateurfotografen. Een jaar later kwam de gemeente met een gratis verkrijgbare routekaart langs de Hilversumse beelden. Startpunt was het Verzetsmonument van prof. V. Esser in het Rosarium aan de Boomborglaan. Eindpunt de goudkleurige Mercurius van Dick Stins op zijn hoge sokkel bij drukkerij/uitgeverij De Boer aan de Vreelandseweg.

In het gemeentelijke informatieblad *Wij in Hilversum* wijdde Zijlstra een artikel aan deze succesvolle beeldenroute. Voor het tijdschrift bezocht hij ook de ateliers van kunstenaars, die bezig waren met een opdracht voor de gemeente. In *Wij in Hilversum* kwamen onder anderen aan bod: Hans Bayens, Fons Bemelmans, Eric Claus, Paul Grégoire, Frans Peters en Gabriël Sterk.

De Vaart

Zijlstra's niet aflatende pogingen om cultuur te populariseren kregen onder meer gestalte in het in februari 1969 geopende cultureel centrum De Vaart aan de Vaartweg, een niet-elitaire instelling, met gemakkelijke entree, en gratis toegankelijk. Als directeur van de gemeentelijke dienst cultuur had hij een belangrijke invloed op het gehele culturele leven in Hilversum: van (de gemeentelijke) schouwburg Gooiland, Het GOCK en Tejater Achterom tot het Grafisch Atelier, het muziekwezen, De Vaart en de bibliotheken.

Voor zijn grote inzet voor de cultuur kreeg de 62-jarige Zijlstra in 1983 de door een onafhankelijke jury toegekende cultuurprijs van de gemeente Hilversum. Reden voor een interview in *De Gooi- en Eemlander*, waarin hij onder meer zijn liefste wens onthulde: een cultureel centrum in het midden van Hilversum. *Het moet*

In juli 1974 werd het beeld 'De muzen (Pan en Orpheus)' van Paul Grégoire voor de deur van De Vaart door de kunstenaar persoonlijk afgeleverd. Gerlof Zijlstra (geheel links) nam het beeld in ontvangst. (foto: Stevens)

In november 1983 ontving Gerlof Zijlstra de Cultuurprijs van de gemeente Hilversum uit handen van juryvoorzitter Piet Klaasse. (foto: Stevens)

iets zijn waar je vanzelfsprekend naar binnen gaat en contact hebt met de cultuur. Niet alleen beeldende kunst, maar ook vrije expressie. De Vaart was hiervoor naar zijn mening niet geschikt, omdat het te ver van de kern van Hilversum stond.

Zijlstra beseftte dat het in een tijd van bezuinigingen erg moeilijk was om een dergelijk cultureel centrum van de grond te krijgen. Dat er voor kunst een steeds krappere beurs was, merkte hij aan den lijve. Aankopen van bijvoorbeeld nieuwe beelden zijn nagenoeg onmogelijk geworden.

Dat Hilversum de beeldenverzameling niet meer kon uitbreiden zat hem niet lekker. Hilversum heeft zich jarenlang via de public relations verkocht als 'tuinstad'. Een tuin opsieren met sculpturen is een goed idee. Daarom is ook die beeldenroute gemaakt. Ik hoop dat ik het nog mag meemaken, dat de opdrachten voor nieuwe beelden weer toenemen, zodat we het bezit kunnen uitbreiden.

Eigenzinnig

In 1985 ging Zijlstra met pensioen, na 27 jaar de belangen van de cultuur in Hilversum te hebben behartigd. Aimabel, maar ook eigenzinnig. Zelf had hij nog wel vijf jaar door willen gaan. Zijlstra vertrok dan ook met gemengde gevoelens. Ondanks de bezuinigingsdruk blijft het boeiend en een uitdaging. Maar ik beseft dat ook andere inzichten een kans moeten krijgen. De gemeentelijke ordermap voor plasteiken was nog steeds leeg.

Op 25 oktober nam de Hilversumse 'cultuurbaas' afscheid, in zijn 'eigen' schouwburg Gooiland. Zijlstra werd bij die gelegenheid benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Gerlof Zijlstra in 1984, kort voor zijn pensionering. (foto: Stevens)

Afkomstig uit Nijmegen

Gerlof N. Zijlstra (1920) wilde na de middelbare school naar de kunstacademie of naar de ‘koloniale school’ (cultuurschool). Dat kwam er niet van. In 1940 werd hij aangesteld als klerk bij de afdeling financiën van de gemeente Nijmegen. Onder het NSB-bewind achtte hij het raadzaam om te verdwijnen. Toen Nijmegen in 1944 bevrijd was, keerde Zijlstra terug in het openbare leven.

Na de komst van de geallieerden meldde hij zich aan als oorlogsvrijwilliger. Hij kreeg een militaire opleiding in de Verenigde Staten, en werd vervolgens uitgezonden naar Nederlands-Indië. Op de dag dat Zijlstra werd beëdigd bij het Korps Mariniers – 17 juni 1947 – raakte hij tijdens een patrouille gewond (waarvoor hij in 1994 een ‘draaginsigne’ ontving). Na zijn

herstel maakte hij onder meer beide politionele acties mee. In de rang van kapitein keerde hij terug naar Nederland, waar hij werd gedemobiliseerd.

Zijlstra pakte zijn ambtelijke loopbaan weer op bij de afdeling wederopbouw en voorlichting van de gemeente Nijmegen, die later werd omgezet in de afdeling voorlichting en culturele zaken. In de jaren voor de overstap naar Hilversum (in juli 1958) hield Zijlstra zich hoofdzakelijk bezig met het toezicht op de ‘Werkplaats tot herstel van antiek textiel’ in Haarlem, waar de kostbare gobelins van Nijmegen werden gerestaureerd. Ook organiseerde hij – als conservator – de exposities die op gezette tijden in het Waaggebouw werden gehouden. Verder studeerde Zijlstra kunstgeschiedenis in Tilburg en ‘dagbladwetenschap’.

Zelf had hij niet gedacht voor een onderscheiding in aanmerking te komen, omdat hij kritiek nooit uit de weg was gegaan.

Dat laatste deed hij dan ook niet tijdens zijn afscheidsspeech, waarin hij onder meer zei dat bij de culturele gang van zaken in Hilversum het hart verstijfde en de geest werd geminacht. Burgemeester W.R. van der Sluis kaatste de bal terug. *Iemand die veel gegeven is, die kan verwachten dat er in slechtere tijden gas teruggenomen moet worden.*

Gemeentesecretaris F. Derks omschreef namens de gemeentelijke diensthoofden Zijlstra als Hilversums kleurrijkste en meest besproken ambtenaar. Ten opzichte van het gemeentebestuur was hij trouw, maar eigenzinnig. Bij het leiden van zijn dienst verlicht autoritair. Hij heeft zeer zeker de leefbaarheid van Hilversum verbeterd.

Bij Gerlof Zijlstra thuis in 1994. (foto: Stevens)

Gerlof Zijlstra wijst op de fijnere details van het beeld 'Windkracht 8' van Pépé (Paul Peter) Grégoire uit 1983 in De Vaart. In maart 1986 kreeg het zijn definitieve plek op de kop van de Oude Haven. (foto: Stevens)

Zijn afscheid betekende niet dat de gemeente Hilversum het voortaan zonder deze kritische geest moest stellen. Zijlstra (onder meer actief als adviseur van de provincie Noord-Holland en van de gemeenten Amstelveen en Laren) bleef op gezette tijden het gemeentelijke kunstbeleid hekelen én pleiten voor het steunen en stimuleren van kunstenaars.

Windkracht acht

In april 1992 kwam Zijlstra in *De Gooi- en Eemlander* aan het woord, in het kader van een artikelenserie over de Hilversumse beelden. Kort na zijn afscheid had de gemeente, in maart 1986, het laatste beeld geplaatst. 'Windkracht acht' van de Larense kunstenaar Pépé Grégoire had, na jaren in het centrum De Vaart te hebben gestaan, een plaatsje op de zand- en zoutbunkers bij de Oude Haven gekregen. 'Windkracht' was nog steeds een van zijn favorieten. Maar nu staat er op de begroting geen een cent meer, betreurde Zijlstra. Hilversum is de enige Nederlandse gemeente van deze omvang waarvan je dat kan zeggen. Het is een treurig en acultureel beleid. Met het sluiten van het cultureel centrum De Vaart was volgens hem een honk voor kunstenaars verloren gegaan. Daar is nooit iets voor in de plaats gekomen. Het woord kunstbeleid kan ik dan ook nauwelijks over mijn huig krijgen.

Tijdens zijn laatste jaren in Hilversumse dienst zag hij al tekenen van verval en een groeiend gevoel van onbehagen en wantrouwen. Zijlstra had dan ook 'mededogen' met zijn opvolgers. *Bezuinigingen, dreigementen, de verkoop van Gooiland: een*

Zijlstra bij het beeld 'Paard en ruiter' (1969) van Arthur Spronken, aan de Diepen-daalselaan nabij de Zeverijn-straat. (foto: Stevens)

blik is verruimd. Als ik vandaag de gemeente zou moeten adviseren, zou ik waarschijnlijk niet dezelfde keuzes maken. Ik zou niet de minste moeite hebben om Hilversum te verrijken met een aantal volstrekt abstracte beelden. Aan de smaak van het publiek moest volgens hem niet tegemoet gekomen worden. Je kunt wel willen behagen, maar wat de één behaagt zal de ander verfoeien.

Op de vraag of de gemeente Hilversum ooit nog beelden zou kopen, antwoordde hij: *Ik bid er dagelijks voor. Ik kan me namelijk niet voorstellen dat Hilversum nog dieper zinkt. Ik hoop dat er een einde komt aan deze onbarmhartige verdrijving van de cultuur.*

Zijlstra heeft er lang op moeten wachten, maar in de afgelopen jaren is de bijzondere gemeentelijke collectie beelden in de openbare ruimte toch weer uitgebreid. En nieuwe aankopen staan op stapel.

deprimerende, culturele armoede. Dat is een politieke keuze. Maar financiële noodzaak betekent nog niet dat je alles moet verbannen.

Onder Zijlstra's 'bewind' (van 1958 tot 1985) waren in Hilversum tientallen beelden geplaatst. Ik heb een stempel kunnen zetten, gaf hij na enig aandringen van de journalist toe, maar dankzij de volledige steun van het gemeentebestuur. Hij keek met veel vreugde en dankbaarheid terug, maar zonder ijdelheid.

De kunstenaars die door Zijlstra werden voorgedragen en begeleid, kregen een vrije opdracht voor een bepaalde plek in Hilversum. Dat resulteerde in veel 'realistische' kinderen, dieren, menselijke gestalten en ruiters. Anno 1992 hadden veel beeldhouwers zich echter afgewend van de onmiddellijke herkenning, op zoek naar andere uitingsvormen.

Blik verruimd

Ook Zijlstra's smaak was in de loop der jaren veranderd. Ik heb kennis gemaakt met meer geavanceerde kunst; mijn